

УДК 37.016
З-80

Серія «Мій конспект»
Заснована 2008 року

*Розглянуто та схвалено кафедрою музично-інструментальної підготовки вчителя
Харківської гуманітарно-педагогічної академії (протокол № 8 від 28.03.2017 р.)*

Золотарьова Г. М., Золотарьова О. І.

З-80 Мистецтво. 8 клас / Г. М. Золотарьова, О. І. Золотарьова. — Х. : Вид. група «Основа», 2017. — 96 с. : іл., схеми, табл. — (Серія «Мій конспект»).

ISBN 978-617-00-3036-8.

«Мій конспект» — це серія посібників, що ставлять за мету надати допомогу вчителю під час підготовки та проведення уроку. Видання містить календарне планування та базову основу конспектів уроків мистецтва у 8-х класах за оновленою 2017 року Програмою МОНУ. У посібнику враховано компетентнісний підхід до навчання й вікові особливості підлітків.

Для вчителів, які викладають курс мистецтва в загальноосвітніх навчальних закладах, і студентів відповідного фаху педагогічних вишів.

УДК 37.016

Код	Ціна
ОШМ007	

Навчальне видання

Серія «Мій конспект»

**ЗОЛОТАРЬОВА Галина Миколаївна,
ЗОЛОТАРЬОВА Ольга Ігорівна**

МИСТЕЦТВО. 8 КЛАС

Відповідальний за видання *Ю. М. Афанасенко*
Технічний редактор *О. В. Лебедєва*

Підп. до друку 13.04.2017. Формат 84×108/16.
Папір офсет. Друк офсет. Гарн. шкільна.
Ум. друк. арк. 10,08. Замовлення № 17-04/17-05.

ТОВ «Видавнича група «Основа»».
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5216 від 22.09.2016 р.
Україна, 61001 м. Харків, вул. Плеханівська, 66.
Тел. (057) 731-96-32. E-mail: russ@osnova.com.ua

Надруковано у друкарні ТОВ «ТРИАДА-ПАК»
Свідоцтво ДК № 4926 від 25.06.2015 р.
м. Харків, вул. Киргизька, 19. Тел. +38(057)703-12-21
www.triada-pack.com, e-mail: sale@triada.kharkov.ua

ISBN 978-617-00-3036-8

© Золотарьова Г. М., Золотарьова О. І., 2017
© Корягін В. О., макет обкладинки, 2017
© ТОВ «Видавнича група «Основа»», 2017

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ УРОКІВ МИСТЕЦТВА У 8-МУ КЛАСІ «МИСТЕЦТВО В КУЛЬТУРІ МИНУЛОГО»	5
ЛІТЕРАТУРА	6
ПЛАНИ-КОНСПЕКТИ УРОКІВ	7
I семестр. СТИЛІ ТА НАПРЯМИ МИСТЕЦТВА СТАРОДАВНІХ ЕПОХ І ЦИВІЛІЗАЦІЙ: АНТИЧНИЙ, ВІЗАНТІЙСЬКИЙ, РОМАНСЬКИЙ, ГОТИКА, РЕНЕСАНС	7
<i>Урок 1.</i> Таємниці мистецтва Давнього Єгипту	7
<i>Урок 2.</i> Таємниці мистецтва Давнього Єгипту (<i>продовження</i>)	9
<i>Урок 3.</i> Мистецтво античності — колыска європейської цивілізації	11
<i>Урок 4.</i> Мистецтво античності — колыска європейської цивілізації (<i>продовження</i>)	15
<i>Урок 5.</i> Пам’ятки мистецтва Північного Причорномор’я та Скіфії	17
<i>Урок 6.</i> Пам’ятки мистецтва Північного Причорномор’я та Скіфії (<i>продовження</i>)	19
<i>Урок 7.</i> Мистецькі перлини Візантії та Київської держави	21
<i>Урок 8.</i> Мистецькі перлини Візантії та Київської держави (<i>продовження</i>)	23
<i>Урок 9.</i> Романський стиль: архітектура, живопис, музика	27
<i>Урок 10.</i> Романський стиль: архітектура, живопис, музика (<i>продовження</i>)	29
<i>Урок 11.</i> Готика	31
<i>Урок 12.</i> Готика (<i>продовження</i>)	33
<i>Урок 13.</i> Ідеали й образи Ренесансу	35
<i>Урок 14.</i> Ідеали й образи Ренесансу (<i>продовження</i>)	39
<i>Урок 15.</i> Шедеври Північного Відродження	41
УЗАГАЛЬНЕННЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК	45
<i>Урок 16.</i> <i>Контрольна робота № 1.</i> Панорама мистецтв: від давніх часів до доби Відродження	45
II семестр. СТИЛІ ТА НАПРЯМИ МИСТЕЦТВА: БАРОКО, РОКОКО, КЛАСИЦИЗМ, РОМАНТИЗМ, РЕАЛІЗМ	47
<i>Урок 17.</i> Бароко: архітектура, скульптура, живопис	47
<i>Урок 18.</i> Стихія музики бароко	49
<i>Урок 19.</i> Українське бароко: архітектура, скульптура, живопис	51
<i>Урок 20.</i> Музика українського бароко	55
<i>Урок 21.</i> Галантний стиль — рококо	57
<i>Урок 22.</i> Класицизм: архітектура, скульптура, живопис	59
<i>Урок 23.</i> Класицизм: архітектура, скульптура, живопис (<i>продовження</i>)	61
<i>Урок 24.</i> Класицизм: музика	63
<i>Урок 25.</i> Класицизм: музика (<i>продовження</i>)	67
<i>Урок 26.</i> Романтизм в образотворчому мистецтві	71
<i>Урок 27.</i> Романтизм в образотворчому мистецтві (<i>продовження</i>)	73
<i>Урок 28.</i> Музика доби романтизму	75
<i>Урок 29.</i> Музика доби романтизму (<i>продовження</i>)	77
<i>Урок 30.</i> Реалістичний стиль в образотворчому мистецтві	79
<i>Урок 31.</i> Реалістичний стиль в образотворчому мистецтві (<i>продовження</i>)	81
<i>Урок 32.</i> Реалістичний стиль у музичному мистецтві	83
<i>Урок 33.</i> Стильовий синтез. Творчість Тараса Шевченка й Миколи Лисенка	85
УЗАГАЛЬНЕННЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК	89
<i>Урок 34.</i> <i>Контрольна робота № 2.</i> Панорама мистецтв: від бароко до реалізму	89
<i>Урок 35.</i> Перевіряємо свої досягнення: «Турнір знавців стилів мистецтва»	93

ПЕРЕДМОВА

Викладання мистецтва у школі передбачає багатогранний вплив на емоційно-чуттєву сферу, художньо-образне мислення та творчі здібності учня.

Опанування учнями мистецтва ґрунтується на засадах компетентнісного, особистісно зорієнтованого, діяльнісного й інтегративного підходів.

Компетентнісний підхід сприяє формуванню ключових, предметних і міжпредметних компетентностей, насамперед загальнокультурних і художньо-естетичних; **особистісно зорієнтований** — забезпечує розвиток в учнів індивідуальних художніх здібностей (музичних, образотворчих та ін.), творчого потенціалу; **діяльнісний** — спрямований на розвиток художніх умінь і здатності застосовувати їх у навчальній та соціокультурній практиці; **інтегративний** — виражається в акцентуванні взаємодії різних видів мистецтва в межах освітньої галузі та пошуку міжпредметних зв'язків з іншими освітніми галузями, інтегруванні шкільного навчання мистецтв у соціокультурне середовище).

Засобами міжпредметного та предметного змісту формуються найбільш універсальні **компетентності** — **ключові**:

- *спілкування рідною/державною мовою* (усвідомлення загальнолюдських цінностей, національної самобутності через мистецтво, готовність їх поширювати);
- *спілкування іноземними мовами* (повага до культурного розмаїття, розуміння ролі іноземної мови як мови міжнародного мистецького спілкування; готовність до налагодження міжкультурного діалогу, усвідомлення ширших можливостей у творчій діяльності зі знанням іноземних мов);
- *математична* (усвідомлення взаємозв'язку математики й мистецтва на прикладах творів різних видів мистецтва);
- *основні компетентності у природничих науках і технологіях* (розуміння гармонійної взаємодії людини та природи, сприймання довкілля як об'єкта для художньо-образної інтерпретації);
- *інформаційно-цифрова* (усвідомлення можливостей використання сучасних цифрових технологій для художньо-творчого самовираження та віртуальних мистецьких подорожей);
- *уміння вчитися впродовж життя* (усвідомлення власного рівня опанування художньої інформації, самооцінювання досягнень і помилок, готовність відшукувати нові шляхи художньо-творчого розвитку);
- *ініціативність і підприємливість* (відкритість до інновацій, ініціативність щодо участі в мистецьких заходах і творення нових мистецьких продуктів, прагнення до творчої самореалізації (відчуття потреби бути учасником мистецьких заходів і подій), відповідальність за особистий і колективний результат, готовність до несприйняття суспільством нових ідей);
- *соціальна та громадянська* (сприймання мистецького твору як форми самовираження людини, на яке вона має право; засудження плагіату, готовність до комунікації, самостійність і мобільність у творенні ідей та ухваленні рішень, усвідомлення своєї причетності до соціокультурних і суспільних процесів, розуміння своєї національної ідентичності завдяки пізнанню українського мистецтва в контексті світового, дбайливе ставлення до народних традицій, мистецтва рідного краю, власної культури та надбань інших культур, розуміння значущості мистецтва для суспільного розвитку; повага до прав і свобод людини, зокрема до свободи слова й думки, виражених через мистецтво, громадянська активність, підтримання суспільного розмаїття, зокрема завдяки мистецтву, утвердження рівності як основи демократії та шанування відмінностей між ціннісними системами різних релігій та етнічних груп, гордість за здобутки українців у науково-дослідницькій (археологічній, мистецтвознавчій) і мистецькій діяльності);
- *обізнаність і самовираження у сфері культури* (пропагування національної культури через власну художньо-творчу діяльність; повага й толерантне ставлення до культурного розмаїття регіонів світу; усвідомлення потреби зберігати художнє надбання людства);
- *екологічна грамотність і здорове життя* (розуміння гармонійної взаємодії людини та природи, сприймання довкілля як об'єкта художньо-образної інтерпретації).

Важливо, щоб уроки мистецтва були не тільки інформативними. Надзавдання вчителя — створити піднесену атмосферу, що сприятиме кращому розумінню творів мистецтва та викликатиме емоційно-чуттєвий відгук на об'єкт сприйняття.

Нагадуємо, що проведення фізкультхвилинки в середній школі також є важливим для налаштування учнів на подальшу працю; у якій саме частині уроку слід зробити таку перерву — учитель вирішує самостійно.

Посібник містить календарно-тематичне планування та детальні розробки планів-конспектів 35 уроків мистецтва для 8-го класу, складених за оновленою 2017 року Програмою Міністерства освіти і науки України. Видання має на меті допомогти як учителям-початківцям, так і фахівцям під час підготовки та проведення уроку мистецтва в умовах нової української школи.

Пропоновані матеріали вчитель може використовувати повністю або частково, ураховуючи індивідуальні особливості учнів конкретного класу, рівень їхньої підготовки, умови проведення уроків тощо.

КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ УРОКІВ МИСТЕЦТВА У 8-МУ КЛАСІ «МИСТЕЦТВО В КУЛЬТУРІ МИНУЛОГО»

(35 годин на рік (1 година на тиждень), із них 4 години — резервний час)

№ з/п	Тема уроку	Дата проведення уроку	Примітки
<i>I семестр. Стилi та напрями мистецтва стародавнiх епох i цивiлiзацiй: античний, вiзантiйський, романський, готика, Ренесанс</i>			
1	Таємниці мистецтва Давнього Єгипту		
2	Таємниці мистецтва Давнього Єгипту (<i>продовження</i>)		
3	Мистецтво античності — колыска європейської цивілізації		
4	Мистецтво античності — колыска європейської цивілізації (<i>продовження</i>)		
5	Пам'ятки мистецтва Північного Причорномор'я та Скіфії		
6	Пам'ятки мистецтва Північного Причорномор'я та Скіфії (<i>продовження</i>)		
7	Мистецькі перлини Візантії та Київської держави		
8	Мистецькі перлини Візантії та Київської держави (<i>продовження</i>)		
9	Романський стиль: архітектура, живопис, музика		
10	Романський стиль: архітектура, живопис, музика (<i>продовження</i>)		
11	Готика		
12	Готика (<i>продовження</i>)		
13	Ідеали й образи Ренесансу		
14	Ідеали й образи Ренесансу (<i>продовження</i>)		
15	Шедеври Північного Відродження		
<i>Узагальнення знань, умінь і навичок</i>			
16	<i>Контрольна робота № 1.</i> Панорама мистецтв: від давніх часів до доби Відродження		
<i>II семестр. Стилi та напрями мистецтва: бароко, рококо, класицизм, романтизм, реалiзм</i>			
17	Бароко: архітектура, скульптура, живопис		
18	Стихія музики бароко		
19	Українське бароко: архітектура, скульптура, живопис		
20	Музика українського бароко		
21	Галантний стиль — рококо		
22	Класицизм: архітектура, скульптура, живопис		
23	Класицизм: архітектура, скульптура, живопис (<i>продовження</i>)		
24	Класицизм: музика		

№ з/п	Тема уроку	Дата проведення уроку	Примітки
25	Класицизм: музика (<i>продовження</i>)		
26	Романтизм в образотворчому мистецтві		
27	Романтизм в образотворчому мистецтві (<i>продовження</i>)		
28	Музика доби романтизму		
29	Музика доби романтизму (<i>продовження</i>)		
30	Реалістичний стиль в образотворчому мистецтві		
31	Реалістичний стиль в образотворчому мистецтві (<i>продовження</i>)		
32	Реалістичний стиль у музичному мистецтві: від бароко до реалізму		
33	Стильовий синтез. Творчість Тараса Шевченка й Миколи Лисенка		
<i>Узагальнення знань, умінь і навичок</i>			
34	Контрольна робота № 2. Панорама мистецтв: від бароко до реалізму		
35	Перевіряємо свої досягнення: «Турнір знавців стилів мистецтва»		

ЛІТЕРАТУРА

1. Масол Л. М. Мистецтво : підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Л. М. Масол. — К. : Видавничий дім «Освіта», 2016. — 240 с.
2. Мистецтво : Програма для 5—9 класів / Л. М. Масол, О. Я. Коваленко, Г. І. Сотська, Г. В. Кузьменко, Ж. С. Марчук, О. В. Константинова, Л. І. Паньків, І. П. Гринчук, Н. В. Новікова, Н. І. Овіннікова ; кер. групи Л. М. Масол. — К., 2017.
3. Назаренко Н. В. Мистецтво : підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Н. В. Назаренко, Н. В. Чен, Д. О. Галегова. — Х. : Оберіг, 2016. — 192 с.

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

- <http://art19.info/borovikovskiy/biography.html>
- http://artishock.org/style_a/klassicizm
- <http://homy.com.ua/article/perro-klod>
- <http://kolokray.com/uk/f/baturin--dvorets-kirilla-rozumovskogo.html>
- <http://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>
- <http://mon.gov.ua/>
- http://muzei-mira.com/biografia_hudojnikov/1227-hudozhemk-nikola-pussen-kartiny-biografiya.html
- <http://myreferat.net/referats/17/8522>
- <http://www.artcontext.info/pictures-of-great-artists/55-2010—12—14-08-01-06/236-david.html>
- <http://www.artcontext.info/pictures-of-great-artists/55-2010—12—14-08-01-06/1212-losenka.html>
- <http://www.litopys.com.ua/encyclopedia/tovaristva-ta-viznachn-mitts/palats-getmana-kirila-rozumovskogo/>
- [http://www.stejka.com/ukr/odesskaja/odessa/palace/dvorec_potockix_\(xudojestvennyy_muzej\)/](http://www.stejka.com/ukr/odesskaja/odessa/palace/dvorec_potockix_(xudojestvennyy_muzej)/)
- <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

ПЛАНІ-КОНСПЕКТИ УРОКІВ

Дата _____

Клас _____

I семестр. СТИЛІ ТА НАПРЯМИ МИСТЕЦТВА СТАРОДАВНІХ ЕПОХ І ЦИВІЛІЗАЦІЙ: АНТИЧНИЙ, ВИЗАНТІЙСЬКИЙ, РОМАНСЬКИЙ, ГОТИКА, РЕНЕСАНС

Урок 1. ТАЄМНИЦІ МИСТЕЦТВА ДАВНЬОГО ЄГИПТУ

Мета (формувані компетентності): предметні (уявлення про стилі й напрями мистецтва за різних часів, про мистецтво Давнього Єгипту; уміння класифікувати твори мистецтва за художніми напрямами та стилями; розуміння понять *стиль, канон, капітель, барельєф, заглиблений рельєф*; логічне мислення; уміння застосовувати здобуті знання під час художньо-творчої діяльності; естетичний смак); **ключові** (уміння *вчитися впродовж життя*: готовність відшукувати нові шляхи художньо-творчого розвитку; *ініціативність і підприємливість*: прагнення до творчої самореалізації; відповідальність за особистий і колективний результат; *соціальну та громадянську*: сприймання мистецького твору як форми самовираження людини; готовність до комунікації, самостійність і мобільність у творенні ідей та ухваленні рішень; розуміння значущості мистецтва для суспільного розвитку; *обізнаність і самовираження у сфері культури*: толерантне ставлення до культурного розмаїття регіонів світу; усвідомлення потреби збереження художнього надбання людства; *екологічну грамотність і здорове життя*: розуміння гармонійної взаємодії людини та природи; сприймання довкілля як об'єкта для художньо-образної інтерпретації).

Тип уроку: урок введення в тему.

Оснащення: підручник, медіазасоби, альбом для малювання, матеріали й інструменти, **візуальний ряд** (презентація за темою уроку; * *зображення*: храмів на честь Амон-Ра (у Луксорі, Абу-Сімбелі), пірамід, Великого Сфінкса, давньоєгипетських скульптур, барельєфа, заглибленого рельєфу, священного скарабея).

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети уроку. мотивація навчальної діяльності

Учитель. До сьогодні не розгадано багато таємниць однієї з найдавніших і найзагадковіших цивілізацій, що сформувала високохудожні традиції та значно вплинула на подальший розвиток світового мистецтва. Пропоную і нам долучитися до мистецьких досліджень, щоб розгадати секрети єгипетського стилю.

III. актуалізація опорних знань

- ♦ Які пам'ятки культури Давнього Єгипту належать до семи чудес світу?
- ♦ Визначте найхарактерніші ознаки єгипетського мистецтва доби фараонів.

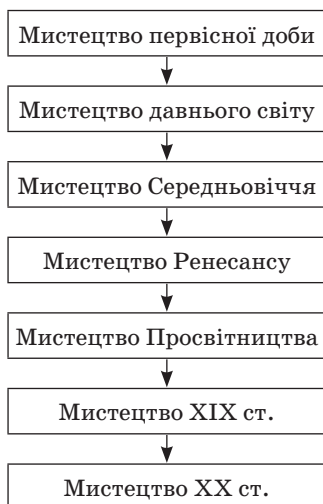
IV. основна частина

1. Лекція вчителя (складання опорного конспекту)

— Кожна історична доба характеризується неповторними художніми стилями. Поняття *стиль* (від грец. *στυλος* — загострена паличка для письма) пов'язують із особистим началом, що передбачає індивідуальну форму вираження у мистецтві. Його також використовують для визначення типових для певної епохи художніх напрямів і тенденцій, що мають специфічні ознаки. Отже, *стиль* — це особливі, характерні ознаки мистецтва, сукупність засобів і прийомів художньої виразності для відображення певного образного змісту.

* Тут і далі: за відсутності технічних можливостей мультимедійну презентацію можна замінити демонструванням відповідної наочності.

Епохи розвитку мистецтва

Мистецтво зародилося ще за доби палеоліту: людина продряпувала або малювала зображення тварин на стінах печер. Пізніше в наскельних малюнках зображали людей, сюжетні композиції (зокрема, сцени полювання). Минули тисячоліття. Економічний і культурний розвиток людства зумовив розквіт мистецтва, історію якого розподіляють на великі часові періоди — *епохи*, кожна з яких вирізняється формуванням певного мистецького стилю чи напрямку.

Стиль епохи — сукупність загальних рис, що відрізняють культуру однієї історичної епохи від іншої. **Стиль у мистецтві** — це естетичне пізнання світу в процесі художньої творчості як особливого різновиду людської діяльності, що відображає дійсність у конкретно-чуттєвих образах відповідно до певних ідеалів прекрасного.

Порівняно з первісним суспільством, мистецтво давніх культур сягнуло значно вищого рівня розвитку. Отже, рушаймо на північ Африки — до Давнього Єгипту, цивілізації, що розквітла в долині ріки Ніл у спекотній пустелі. Усі види єгипетського мистецтва були тісно пов'язаними з релігійним культом і підпорядковувалися суворим канонам. В *образотворчому мистецтві канон* — це художнє зображення за певними правилами, у *музичному мистецтві* — поліфонічний твір, у якому всі голоси виконують одну мелодію, вступаючи по черзі.

- ♦ Визначте канони давньоєгипетського мистецтва, проаналізувавши композицію, пози, деталі вбрання зразків тогочасної скульптури.
- ♦ Пригадайте: що таке *рельєф*?

Тогочасне мистецтво тяжіло до грандіозності, тому найпоширенішою архітектурною формою були піраміди. Особливо вражає найбільша у світі монолітна статуя, висічена зі скелі: Великий Сфінкс — лев із головою людини. Храми споруджували на честь богів, насамперед верховного божества — Амон-Ра (храми у Луксорі, Абу-Сімбелі), та прикрашали величними колонадами різноманітних форм, які завершувалися *капітелями*, що імітували бутон або розтулену квітку лотоса чи верхівку пальми. Стелі, стіни, колони декорували *барельєфами* (коли фігури злегка виступають над площиною) та *заглибленими рельєфами* (коли контури зображення врізано у поверхню каменю) й розписами, детально змальовуючи побутові сцени, звірів, птахів, риб. Скульптура була невід'ємною складовою храмів, палаців і гробниць Давнього Єгипту. Виготовлені з різноманітних матеріалів статуї фараонів символізували владу, силу й могутність. Декоративно-прикладне мистецтво Єгипту представлено предметами побуту, ювелірними виробами з кольорового скла, напівкоштовного каміння й цінних металів, на яких часто зображено *скарабея* — священно для єгиптян жука, що символізував творчу силу Сонця.

2. Художньо-творча робота (у групах)

- ♦ Об'єднайтеся у 3 групи («майстерні ювелірів») і створіть ескізи прикрас за єгипетськими мотивами на теми: *1-ша група* — «Сонце — володар світу», *2-га* — «Таємничий скарабей», *3-тя* — «Чарівний лотос».*

V. АКТУАЛІЗАЦІЯ НАБУТИХ ЗНАТЬ

- ♦ Про які архітектурні шедеври Давнього Єгипту ви дізналися?
- ♦ Назвіть канони образотворчого мистецтва Давнього Єгипту.
- ♦ Які різновиди скульптур характерні для єгипетського мистецтва?

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ**

* Тут і далі: якщо матеріали й інструменти для художньо-творчої роботи не зазначено, учні обирають їх на власний розсуд.

** Тут і далі: підбиття підсумків уроку передбачає оцінювання та самооцінювання роботи учнів на уроці, пояснення домашнього завдання (за вибором учителя), проголошення уроку завершеним.

Урок 2. ТАЄМНИЦІ МИСТЕЦТВА ДАВНЬОГО ЄГИПТУ (продовження)

Дата _____

Клас _____

Мета (формувати компетентності): предметні (розширені уявлення про мистецтво Давнього Єгипту; розуміння понять *духові інструменти, ударні інструменти, тамбурин, систр, флейта*; уміння логічно мислити; удосконалені виконавські навички); **ключові** (уміння *вчитися впродовж життя*: самооцінювання досягнень і помилок; готовність відшукувати нові шляхи художньо-творчого розвитку; *ініціативність і підприємливість*: прагнення до творчої самореалізації; відповідальність за особистий і колективний результат; *соціальну та громадянську*: сприймання мистецького твору як форми самовираження людини; готовність до комунікації, самостійність і мобільність у творенні ідей та ухваленні рішень; розуміння значущості мистецтва для суспільного розвитку; підтримання суспільного розмаїття (зокрема, через мистецтво); *обізнаність і самовираження у сфері культури*: толерантне ставлення до культурного розмаїття регіонів світу).

Тип уроку: комбінований урок.

Оснащення: підручник, фонохрестоматія, синтезатор, медіазасоби, альбом для малювання, матеріали й інструменти, **візуальний ряд** (презентація за темою уроку), **музичний матеріал** (Тріумфальний марш з опери Дж. Верді «Аїда», А. Побужанська «Кольорова планета»).

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ

- ♦ Назвіть архітектурні шедеври Давнього Єгипту.
- ♦ Який вигляд мали капітелі єгипетських колон?
- ♦ Які інструменти називають *духовими? ударними? струнними?*

IV. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Лекція вчителя (складання опорного конспекту)

— Окрім образотворчого мистецтва у Давньому Єгипті розвивалося й музичне мистецтво. Слово *музика* у перекладі з грецької означає *мистецтво муз*. У культурі та суспільному житті Давнього Єгипту музика відігравала важливу роль, супроводжуючи людей під час свят, праці, релігійних обрядів, пов'язаних із культом богів Осіріса, Ісиди, Тота, урочистих процесій, палацових розваг. Музичні інструменти прикрашали вишуканим декором.

- ♦ Назвіть поширені у Давньому Єгипті музичні інструменти, що зображені у підручнику.

Флейта побутувала у єгиптян ще 5000 років тому. Прості й подвійні флейти виготовляли різних розмірів.

Значного поширення в Єгипті набули *ударні інструменти* — барабани різних розмірів і форм. Звучання *тамбурина* (круглого барабана) супроводжувало рухи єгипетських танцівниць.

Для виконання духовної музики використовували *систр* — особливий церемоніальний інструмент, який вважали атрибутом богині Хатхор. Його таємничому звучанню приписували магічну властивість дарувати любов і щастя, надію і радість.

Давньоєгипетські фрески зображують музикантів з іще одним поширеним музичним інструментом у вигляді вигнутого лука з багатьма струнами — *арфою*.

2. Слухання музики

Учитель. Нотні записи єгипетської музики, звісно, не збереглися, тому ми можемо тільки уявляти, як вона могла звучати.

Але прийдешнім поколінням країна фараонів навіяла багато музичних образів, наприклад образи опери італійського композитора *Джузеппе Верді* «Аїда».

1868 р. з нагоди урочистостей, пов'язаних із відкриттям Суецького каналу, уряд Єгипту замовив Верді оперу, прем'єру якої приурочили до відкриття театру в Каїрі.

Дія «Аїди» відбувається на березі Нілу, серед сфінксів і пірамід: на цьому екзотичному тлі розгортається трагічна історія кохання Радамеса, очільника дворової варти фараона, до полонянки Аїди, доньки ефіопського царя. Але в Радамеса закохана й Амнеріс, донька фараона. Закоханий Радамес мимоволі видає військову таємницю єгиптян, і його засуджують до повільної смерті, замуруючи у підземеллі. Останньої миті до Радамеса проникає Аїда, щоб померти разом зі своїм обранцем.

Прем'єра опери відбулася 1871 р. в Каїрі, а наступного року — у Мілані, з приголомшливим успіхом. Сповнені східним колоритом пишні декорації й костюми, багата й різнобарвна музика зачаровували глядачів, як і глибина та виразність ліричних сцен.

Між іншим, Триумфальний марш з «Аїди» є бойовим кличем футбольних фанів. Фінал 2-го акту опери — це грандіозна сцена народного святкування (хор-марш народу, гімн жерців, танець із коштовностями). Наприкінці 2-го акту знову лунає Триумфальний марш — слава переможцеві.

Триумфальний марш з опери «Аїда» Дж. Верді

- ♦ Розкажіть про свої враження від прослуханого.
- ♦ Які засоби музичної виразності передають особливості давньоєгипетської епохи?
- ♦ Звучання яких музичних інструментів ви розпізнали?
- ♦ Прослухайте цей марш удруге, переглянувши фрагмент опери. Зверніть увагу на вбрання акторів, елементи декорацій, художнє оформлення сцени.

3. Вокально-хорова робота

Виконання вокальних вправ

Розучування пісні «Кольорова планета» А. Побужанської

4. Художньо-творча робота

- ♦ Виконайте замальовки жіночого й чоловічого одягу давніх єгиптян.

V. АКТУАЛІЗАЦІЯ НАБУТИХ ЗНАНЬ

Інтерактивний прийом «Четверте зайве»

- ♦ Викресліть четверте зайве у кожному рядку:
 - ситр, арфа, тамбурін, *віолончель*;
 - рельєф, *горельєф*, заглиблений рельєф, барельєф;
 - Великий Сфінкс, храм Амон-Ра в Луксорі, *Ніка Самофракійська*, піраміда Хеопса.

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

Інтерактивний прийом «Мікрофон»

- ♦ Завершіть речення:
 - «Дуже цікавим я вважаю...»;
 - «Сьогодні я дізнався (-лася), що...»;
 - «Я навіть не міг (не могла) уявити, що...».

Урок 3. МИСТЕЦТВО АНТИЧНОСТІ — КОЛИСКА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Дата _____

Клас _____

Мета (формувані компетентності): предметні (уявлення про античне мистецтво; вдумливе сприймання художніх творів; розуміння понять *античний стиль*, *архітектура (зодчество)*, *архітектурний ордер*, *скульптура*; удосконалені виконавські навички); **ключові** (уміння *вчитися впродовж життя*: самооцінювання досягнень і помилок; готовність відшукувати нові шляхи художньо-творчого розвитку; *ініціативність і підприємливість*: ініціативність щодо участі у творенні нових мистецьких продуктів; відповідальність за особистий і колективний результат; *соціальну та громадянську*: сприймання мистецького твору як форми самовираження людини; готовність до комунікації, самостійність і мобільність у творенні ідей та ухваленні рішень; розуміння значущості мистецтва для суспільного розвитку; *обізнаність і самовираження у сфері культури*: усвідомлення потреби збереження художнього надбання людства).

Тип уроку: комбінований урок.

Оснащення: підручник, фонохрестоматія, синтезатор, медіазасоби, аркуші тонованого паперу, графічні матеріали, **візуальний ряд** (презентація за темою уроку; *зображення*: рельєфу саркофага «Аполлон, Афіна і дев'ять муз»; храмів богинь Гери й Артеміді; Акрополю, Парфенону; статуй Зевса Олімпійського, Афродіти Мілоської, Нікі Самофракійської, «Дискобол» Мирона, «Дорифор» Поліклета), **музичний матеріал** (опера К. В. Глюка «Орфей та Евридіка», Л. Горова «Музика звучить»).

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

Учитель. Антична доба створила підґрунтя для подальшого розвитку європейського мистецтва. Митці прийдешніх поколінь послуговувалися надбаннями цієї епохи у своїй творчості. Чим славетна Давня Греція? Дізнаємося про це сьогодні.

III. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Лекція вчителя (складання опорного конспекту)

- ♦ За лекцією вчителя заповніть стовпці таблиці «Античний стиль».

Античний стиль

Час виникнення	Ознаки стилю	Архітектура	Образотворче мистецтво	Музичне мистецтво	Театр
...

Учитель. Культура Давньої Греції та Риму є однією з найвизначніших у світі. Античне мистецтво — один зі злетів культурного розвитку людства.

Античність (від латин. *anticius* — давній) — період розвитку Давньої Греції і Давнього Риму від виникнення перших давньогрецьких держав (порубіжжя III—II тис. до н. е.) й до завоювання Риму варварськими племенами (V ст. н. е.), сукупність проявів культури й мистецтва давніх греків і римлян.

Антична культура належить до західного типу. Відповідно, існують поняття *античної філософії*, *античного мистецтва*, *античної літератури* тощо. Поняття *античність* з'явилося за доби Відродження: у Європі увійшло в моду колекціонування старожитностей, які називали *антиками*. Пізніше у Франції виникло власне поняття *античність* — для позначення всіх ранніх форм мистецтва.

Основою античного мистецтва, тісно пов'язаного з міфологією, був образ довершеної людини — мужнього Аполлона та жіночної Венери.

За міфологією, Аполлон — бог віщування, лікування, натхнення й покровитель мистецтв, якого супроводжували 9 муз, що опікувалися науками й мистецтвами:

- *Кліо* — історією (її зображали із сувоем пергаменту в руці);
- *Уранія* — астрономією (її атрибути — циркуль і глобус);
- *Калліопа* — епічною поезією та науками (воскові таблички та стілоє є її інструментами);
- *Полігімнія* — ліричною поезією та красномовством (її зображали із сувоем у руках, у задумливій позі, іноді — із вказівним пальцем правої руки на вустах);
- *Ерата* — любовною поезією (її атрибут — ліра або кіфара);
- *Мельпомена* — журливою піснею та трагедією (зображали її на котурнах, у вінку з виноградного листа або плюща, у театральній мантиї, з трагічною маскою в одній руці та мечем або палицею в другій);
- *Талія* — комедією (її уявляли дівчиною у легкому вбранні зі скіпетром або пастушою палицею в правій руці, із вінком плюща на голові);
- *Терпсіхора* — танцями й хоровим співом (її атрибути — вінок із плюща, ліра та плектр (медіатор));
- *Евтерпа* — ліричною поезією (зображали її у вінку з квітів і сувоем біля ніг або з флейтою в руках, тому що саме її вважали винахідницею флейти).
- ♦ Назвіть муз, зображених на рельєфі саркофага «Аполлон, Афіна і дев'ять муз».

Високого рівня досягла в Греції архітектура. *Архітектура*, або *зодчество*, — мистецтво проектування, зведення й художнього оздоблення споруд, що формують просторове середовище для життя та діяльності людини. Видатне досягнення архітектури — система регулярного планування міст, розроблена містобудівником Гіпподамом.

Ознаки давньогрецької архітектур — величність, правильні пропорції та гармонія.

Найдосконаліші споруди — храми, які спочатку будували з дерева й цегли-сирцю, а згодом почали використовувати мармур і камінь.

Об'ємно-планувальне рішення будівель — прямокутна базиліка, яку оточували різноманітні за деталями, формою та пропорціями колони. Ця система отримала назву *архітектурний ордер* (від латин. *ordo* — лад, порядок):

- *доричному ордеру* (назва походить від місцевої архітектурної школи) притаманні строгість і простота;
- для *іонічного ордеру* (від назви племен Центральних Балкан) характерна більш струнка колона, прикрашена рельєфним орнаментом;

Доричний Іонічний Коринфський

Ордери капітелей
давньогрецьких колон

- у *коринфському ордері*, або *стилі* (Коринф — давньогрецький поліс), колони прикрашено стилізованим листям пальми або лотоса.

Храм богині Гери в Пестумі (V ст. до н. е.), присвячений одній із провідних богинь Олімпу, був найважливішою громадською спорудою міста. Із часом він зазнав руйнації, але збереглася частина однієї колони.

Храм Артеміди в Ефесі — зведена на болоті унікальна споруда з мармуру й дерева.

Акрополь в Афінах — досконалий зразок давньогрецької архітектури. Парфенон — храм Афіни Парфенос (V ст. до н. е.), розміщений в Акрополі у 150 м над рівнем моря, — було видно не тільки з будь-якої точки міста, а й із кораблів, що набли-

жалися до Афіні. Унікальність цього храму — у вдалому поєднанні доричного й іонічного ордерів і винятковій ритмічності та пропорційності складових.

У цей період з'явилися нові типи споруд: *бібліотеки, мусейони* (прообрази музеїв), великі інженерні будівлі. Вулиці та площі грецькі митці прикрашали скульптурами.

- ♦ Пригадайте: що таке *скульптура*?
- ♦ Як матеріали використовують скульптори для своїх творів?
- ♦ Назвіть відомі вам різновиди скульптури.
- ♦ Що таке *рельєф? барельєф? горельєф?*

Статую Зевса Олімпійського вважають одним із семи чудес світу. Вона простояла у храмі Зевса в Олімпії на півострові Пелопоннес майже 900 років, у V ст. її знищило полум'я пожежі.

Ще один шедевр мистецтва *еллінів* (синонім давніх греків) — статуя Афродіти Мілоської (II ст. до н. е.). Скульптуру вродливої жінки з білосніжного мармуру знайдено 1820 р. на острові Мілос, який тоді належав Туреччині. Як свідчить напис, автор твору — Агесандр або Александр.

Створена талановитим скульптором *Мироном* статуя «Дискобол» — перша класична скульптура, що зображує людину в русі. Оригінал «Дискобола» не зберігся, проте римські копії статуї експонують у музеях.

Поліклет зображав атлетів переважно у стані спокою. Прикладом є бронзова статуя «Дорифор». Збереглися римські мармурові копії цього еталона чоловічої краси.

Шедевр доби *еллінізму* (епохи розквіту змішаної греко-східної культури, що настала після завоювань Александра Македонського на Сході) — мармурова статуя богині перемоги Ніки Самофракійської, споруджена на острові Самофракія ≈ 220—190 рр. до н. е. на честь перемоги родоського флоту. Зберігається в Луврі.

- ♦ Порівняйте зображення згаданих скульптур. Вони динамічні чи статичні?
- ♦ У чому оригінальність композиційного рішення кожного твору?

Значно розвинувся в Давній Греції живопис. Але фрески й картини, що малювали на дерев'яних дошках, не збереглися, і про них ми знаємо з творів давніх письменників.

Про рівень майстерності античних художників свідчать силуетні зображення на глиняних вазах. Особливо ретельно й пишно оформлені керамічні вироби приносили в дар храмам або клали до могили.

Грецький вазопис був *червонофігурним* та *чорнофігурним*. Найпопулярніші мотиви зображень — бенкети, битви, міфологічні сцени. Шийки та денця ємностей прикрашали орнаментами, зокрема *меандром*. Після випалювання основа виробу набувала червоного кольору, а розпис глянцевою глиною — чорного.

Гончарі й вазописці підписували свої твори, тому їхні імена збереглися. Найвідомішим вазописцем цього періоду був Ексекій, який створив довершені малюнки (наприклад, на одній з амфор зображено 10-й подвиг Геракла — викрадення корів Геріона). Розписна грецька кераміка як експортний товар потрапила на Близький Схід, до Єгипту й Північної Африки. Її знайдено навіть у похованнях кельтської знаті.

Давні греки захоплювалися театром. Трагедії писали на міфологічні теми, у комедіях панували пародія та сатира. Вистави відбувалися на круглому майдані — *орхестрі*, довкола якої розміщувалися глядачі. Актори (чоловіки) виступали в *масках*, що відображали душевний стан і настрої персонажа. Для того щоб їх бачили здалеку, актори носили спеціальне взуття на високій підшві — *котурни*.

У культурі Давньої Греції чільне місце посідала музика, що звучала під час одружень і поховань, військових походів і змагань, релігійних свят і театральних вистав. Музичне мистецтво було обов'язковою складовою освіти.

Мудрець Сократ стверджував, що *«кращий танцюрист — кращий воїн»*. У танцях греки інсценували битву з ворогом. І, звісно, у Греції існували школи, у яких навчали музикування.

Музика була здебільшого вокальною. Призначення інструментів полягало в супроводі співу.

Найпоширенішими інструментами були духові (*флейта й авлос* (подвійний гобой)), ударні (*бубни й металеві тарілки кимвали*) та струнні (*ліра й кіфара*).

Музику й танці виконували під час свят, зокрема на честь бога Діоніса. *Поети (аеди)* співали свої вірші й гімни, акомпануючи собі на лірі або кіфарі. Серед духових інструментів також набула поширення *сиринга* (флейта Пана).

2. Слухання музики

Учитель. Міфи Давньої Греції розповідають про те, як боги та смертні любили музику й вірили в її чудодійну силу: *«Ніхто не міг встояти перед співом Орфея, він примушував плакати навіть камені. Щойно Орфей торкався струн кіфари і починав співати,— тієї самої миті мелодія починала керувати світом, і все довкола підкорялося цій чарівній музиці»*.

Крістоф Віллібальд Глюк в опері «Орфей та Евридіка» втілює життєствердну силу музики завдяки наспівам грецької кіфари, передаючи майстерність давньогрецького музики — Орфея.

Мелодія Орфея з опери «Орфей та Евридіка» К. В. Глюка

- ♦ Яке враження справила на вас ця музика?

3. Вокально-хорова робота

Розспівування

Розучування пісні Л. Горової «Музика звучить»

4. Художньо-творча робота

- ♦ Графічними матеріалами на тонованому папері намалюйте давньогрецьку вазу (*червонофігурну або чорнофігурну*), задекоруйте її відповідними орнаментами.

IV. АКТУАЛІЗАЦІЯ НАБУТИХ ЗНАТЬ

- ♦ Оцініть складені одне одним таблиці «Античний стиль» (*робота в парах*).
- ♦ Розкажіть про основні етапи розвитку давньогрецького мистецтва.
- ♦ Назвіть особливості мистецтва Давньої Греції.
- ♦ Що означає термін *античність*?
- ♦ Назвіть найвідоміші пам'ятки мистецтва Давньої Греції.
- ♦ Що ви дізналися про архітектурні ордери? Як їх розрізнити?
- ♦ Схарактеризуйте особливості давньогрецької архітектури.
- ♦ Назвіть відомі вам шедеври зодчества Давньої Греції.

V. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

Інтерактивний прийом «Мікрофон»

- ♦ Завершіть речення:
 - «Дуже цікавим я вважаю...»;
 - «Сьогодні я дізнався (-лася), що...»;
 - «Я навіть не міг (не могла) уявити, що...».

Урок 4. МИСТЕЦТВО АНТИЧНОСТІ — КОЛИСКА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ (продовження)

Дата _____

Клас _____

Мета (формувані компетентності): предметні (розширені уявлення про античне мистецтво; вдумливе сприймання художніх творів; розуміння понять *акведук, терми, арка, аркада, купол, форум, мозаїка, гідравлос*; удосконалені виконавські навички); **ключові** (уміння *вчитися впродовж життя*: самооцінювання досягнень і помилок; готовність відшукувати нові шляхи художньо-творчого розвитку; *ініціативність і підприємливість*: прагнення до творчої самореалізації; відповідальність за особистий і колективний результат; *соціальну та громадянську*: сприймання мистецького твору як форми самовираження людини; готовність до комунікації, самостійність і мобільність у творенні ідей та ухваленні рішень; дбайливе ставлення до народних традицій і надбань своєї й інших культур; *обізнаність і самовираження у сфері культури*: пропагування національної культури через власну художньо-творчу діяльність; усвідомлення потреби збереження художнього надбання людства).

Тип уроку: комбінований урок.

Оснащення: підручник, фонохрестоматія, медіазасоби, альбом для малювання, матеріали й інструменти, **візуальний ряд** (презентація за темою уроку; *зображення*: Колізею, Римського Пантеону, Капітолійської вовчиці), **музичний матеріал** (фрагменти «Тріумф Риму», «Цирк» із балету А. Хачатуряна «Спартак»; З. Яропуд «Земля моїх батьків»).

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГЛОШЕННЯ ТЕМИ Й МЕТИ УРОКУ. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

III. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Лекція вчителя (складання опорного конспекту)

— Давній Рим — одна з цивілізацій античності, що отримала свою назву від головного міста імперії — Рима (латин. *Roma*), названого на честь одного з його легендарних засновників — Ромула й Рема. На формування давньоримської культури вплинули культури етрусків і давніх греків. Римляни вивчали грецьку філософію та літературу, знання грецької мови було обов'язковим для писемної людини, римські митці копіювали грецькі витвори.

Давній Рим подарував світу римське право, деякі архітектурні форми й рішення (наприклад, хрестово-купольну систему будування) та безліч винаходів (наприклад, водяні млини). Християнство як релігія також зародилося на території Римської імперії. Міста Римської імперії оснащували складною системою водопостачання (підземною та наземною). **Акведук** (латин. *aquaeductus* — водогін) — наземна споруда для постачання води до населених пунктів або зрошувальних полів із вищого місця. Важливою складовою римського способу життя були **терми** — громадські лазні, що стали не тільки місцями дотримання гігієни, а ще й відпочинку. Тут містилися басейни з холодною та гарячою водою, зали для занять гімнастикою, галереї для дружніх бесід, а іноді — й бібліотеки. У будівництві застосовували такі архітектурні елементи, як арки, аркади, куполи. **Арка** (латин. *arcus* — дуга) — криволінійне перекриття прорізу в стіні або простору між двома опорами (стовпами, колонами, пілонами). **Аркада** (від фр. *arcade* — склепіння) — ряд однакових за формою та розміром арок, що спираються на колони або пілони. Римськи майстри експериментували з формою куполів. **Купол** (італ. *cupola* — купол, від латин. *cupula*, зменшувальне від *cupa* — бочка) — просторова несуча конструкція у вигляді опуклого покриття круглої, еліптичної, квадратної або багатокутової в плані споруди. Римляни першими почали будувати типові міста за чітким планом:

прокладали дві перпендикулярні вулиці, на перетині яких облаштовували центр міста — форум. **Форум** — головний міський майдан, де зводили храми, громадські споруди, установлювали статуї на честь видатних римських громадян; тут відбувалися загальні народні збори, улаштовували ярмарки й вершини суд. Найвидатніше втілення архітектурної й інженерної думки імперії — **Пантеон** (храм чи місце, присвячене всім богам, *храм усіх богів*) на площі Пьяцца-делла-Ротонда у Римі. Могутній храм із величними арками й колонами побудовано з бетону на початку II ст. н. е. Він вирізняється цілісністю композиції внутрішнього простору, величністю художнього образу. **Колізей**, або **амфітеатр Флавіїв**, — найбільший амфітеатр Давнього Риму, символ імператорської могутності (I ст. н. е.), візитівка сучасного Рима та всієї Італії. Ця гігантська споруда у формі чаші вміщувала понад 50 тисяч глядачів. Тут відбувалися театральні й циркові вистави та бої гладіаторів.

- ◆ Назвіть сучасні споруди, за формою подібні до давньоримського Колізею.

Перлинами римської культури були скульптурні портрети, які, на відміну від грецьких, що демонстрували ідеальну людину, тяжіли до підкресленого натуралізму, зображення реальних людей. Особливо детально виконували голову моделі (погруддя та поясні портрети). У живописі, як і у скульптурі, давньоримські митці багато що запозичили у давніх греків. Художники працювали водяними фарбами по вологій або сухій штукатурці. В оформленні переважала **мозаїка** (від латин. *musivum* — присвячене музам) — мистецтво оздоблення поверхонь (підлог, стін і склепінь) зображеннями або візерунками, виконаними з кольорових камінчиків, смальти, керамічних плиток.

Давньоримські митці знали таємницю **енкаустики** (покривання готового живописного твору кольоровим воском або малювання розігрітими восковими фарбами, адже воскові фарби не тьмяніють із часом). Збереглися **фаюмські портрети** (назву отримали за місцем першої великої знахідки у Фаюмській оазі) — яскраві зразки давньоримського портретного живопису, що зображують реальних людей. Ці портрети є елементом видозміненої під грецьким впливом місцевої похоронної традиції: вони замінюють традиційну поховальну маску мумії. Музична культура в Давньому Римі також розвивалася на елліністичному культурному ґрунті. У містах було багато музикантів, композиторів, учителів музики, співу й танців, професії яких вважали дуже почесними. Як і давньогрецька, давньоримська музика була тісно пов'язаною з іншими видами мистецтв (поезією, танцем, театральною дією), проте мала більш розважально-видовищний характер. Поетичні твори співали в супроводі щипкових інструментів (ліри, кіфари). У військових походах грали на духових інструментах. Музиканти й хори виступали в театрах і цирках, перед боями гладіаторів. **Гладіатори** — раби, військовополонені, які билися на смерть муж собою або з хижими звірами. Римлянам належить винахід водяного органа — **гідравлоса**, що був складовою ансамблів, які супроводжували гладіаторські бої, театральні й циркові вистави, свята.

2. Слухання музики (див. додаток до уроку 4 на с. 26 цього посібника)

3. Вокально-хорова робота (див. додаток до уроку 4 на с. 26 цього посібника)

4. Художньо-творча робота (див. додаток до уроку 4 на с. 26 цього посібника)

IV. АКТУАЛІЗАЦІЯ НАБУТИХ ЗНАТЬ

- ◆ Доповніть новими відомостями таблицю, яку розпочали складати на попередньому уроці.
- ◆ Розкажіть про особливості архітектури Давнього Риму.
- ◆ Назвіть найвизначніші пам'ятки давньоримської архітектури.
- ◆ Порівняйте грецьку й римську античні архітектуру та скульптуру.

V. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

Урок 5. ПАМ'ЯТКИ МИСТЕЦТВА ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я ТА СКІФІЇ

Дата _____

Клас _____

Мета (формувати компетентності): предметні (уявлення про мистецтво Північного Причорномор'я та Скіфії; вдумливе сприймання художніх творів; розуміння понять *скіфська культура, золота пектораль, звіриний стиль*; логічне мислення; удосконалені виконавські навички); **ключові** (уміння *вчитися впродовж життя*: самооцінювання досягнень і помилок; готовність відшукувати нові шляхи художньо-творчого розвитку; *інформаційно-цифрову*: усвідомлення можливостей використання сучасних цифрових технологій для художньо-творчого самовираження; *ініціативність і підприємливість*: ініціативність щодо участі у творенні нових мистецьких продуктів; прагнення до творчої самореалізації; *соціальну та громадянську*: готовність до комунікації, самостійність і мобільність у творенні ідей та ухваленні рішень; усвідомлення своєї причетності до соціокультурних і суспільних процесів; дбайливе ставлення до народних традицій і надбань своєї й інших культур; *обізнаність і самовираження у сфері культури*: пропагування національної культури через власну художньо-творчу діяльність; толерантне ставлення до культурного розмаїття регіонів світу; усвідомлення потреби збереження художнього надбання людства; *екологічну грамотність і здорове життя*: розуміння гармонійної взаємодії людини та природи; сприймання довкілля як об'єкта для художньо-образної інтерпретації).

Тип уроку: комбінований урок.

Оснащення: підручник, фонохрестоматія, синтезатор, медіазасоби, пластилін, стеки, **візуальний ряд** (презентація за темою уроку; *зображення*: руїн Херсонеса й Ольвії, розписів зі склепу Пантікапея (голова богині Деметри та майстерня художника), золотої пекторалі з кургану Товста Могила), **музичний матеріал** (З. Яропуд «Земля моїх батьків»).

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети уроку. мотивація навчальної діяльності

III. актуалізація опорних знань

- ♦ Назвіть відомі вам з уроків історії пам'ятки культури скіфів, сарматів та грецьких міст Північного Причорномор'я.

IV. основна частина

1. Лекція вчителя (складання опорного конспекту)

— Північне Причорномор'я — територія, що тягнеться від гирла Дунаю через Крим і узбережжя Азовського моря до передгір'їв Кавказу. У культурі Північного Причорномор'я привертає увагу раннє мистецтво скіфів (VII—V ст. до н. е.) та грецьких *міст-полісів* (міст-держав). Поняття *скіфська культура* має кілька тлумачень. По-перше, це культура скіфів (розрізнені племена, переважно іранського походження), які мали поселення вздовж північного чорноморського узбережжя між Дунаєм та Доном у VII ст. до н. е. По-друге, скіфською також називають культуру, поширену у степовій і лісостеповій зонах на північ від Чорного моря (здебільшого басейни нижньої та середньої течії річок Буг, Дніпро, Дон). Сьогодні весь світ захоплюється віднайденими скіфськими скарбами, у яких гармонійно поєднано мистецтво античних греків-переселенців і прадавніх місцевих кочовиків як результат взаємопроникнення культур Заходу та Сходу.

На півдні України, поблизу Сімферополя знаходиться археологічна пам'ятка світового значення — місто *Неаполь Скіфський*. На місці давнього городища можна побачити залишки колись неприступної фортеці. Саме тут було знайдено свідчення високого рівня художньої культури скіфів: фрески,

барельєфи, майстерно оздоблені зброю, обладунки та посуд, оригінальні й розмаїті ювелірні вироби (виготовлені куванням із цільного шматка золота або срібла й прикрашені різьбленням та гравіюванням). Скіфи вважали, що золото має магичні властивості, тому предмети із цього металу слугували оберегами. На них реалістично зображали тварин: коней, оленей, лосей, пантер, гірських козлів тощо. Такі стилізовані вироби — взірці *скіфського звіриного стилю*. Шедевр скіфського ювелірного мистецтва світового значення — *золота пектораль* із кургану Товста Могила (Дніпропетровська обл.), нагрудна прикраса місяцеподібної форми, що має ритуальний характер.

- ♦ Розкажіть про символіку золотої пекторалі за самостійно опрацьованим матеріалом підручника й додатковими джерелами інформації.

У VIII—VI ст. до н. е. давні греки були вимушені заселяти береги Середземного й Чорного морів (через політичні конфлікти, малородючі землі й перенаселеність рідної країни). Заснування грецьких колоній Пантікапей, Тірітака, Німфей (нині — територія Керчі) вихідцями з Мілету датують VI ст. до н. е., а 422 р. до н. е. було засновано Херсонес. *Херсонес* (нині перебуває у межах Севастополя) у перекладі з грецької означає *півострів*. Торговельні судна із Греції, міст узбережжя Середземного й Егейського морів постачали сюди чорнолаковий посуд, статуетки, дорогі тканини, дзеркала, ювелірні вироби. Унаслідок монголо-татарської навали (кін. XIV ст.) Херсонес припинив своє існування. Величні колони із проконеського мармуру — свідки колишнього розквіту міста. *Пантікапей* (у перекладі з грец. — *рибний шлях*), розташований на території майже 100 га та заснований у I половині VI ст. до н. е., був головним торговельним, ремісничим і культурним центром. Тут, як у багатьох грецьких містах, на горі височів акрополь із храмами та громадськими спорудами, а на схилах створювали штучні земляні тераси, де прокладали вулиці, споруджували будинки. Особливо розвинутою була пантікапейська архітектурна школа. *Ольвія Понтійська* (у перекладі з грец. — *щаслива*) — одна з чотирьох значущих античних держав Північного Причорномор'я, яка істотно вплинула на розвиток регіону; заснована 650 р. до н. е. Офіційну назву міста засвідчено у тогочасних декретах міської влади, написах на монетах, літературних джерелах. Деякі античні автори називали Ольвію *Борисфеном* (грецька назва Дніпра, поблизу гирла якого знаходилося це місто), а його мешканців — *борисфенітами*. У літописах збереглися спогади про місцевий театр. Ольвіяни активно займалися спортом: змагалися у бігу, стрільбі з луку, метанні списа тощо.

На жаль, більшість збережених архітектурних пам'яток Північного Причорномор'я — похоронні склепи. Наприклад, Царський курган IV ст. до н. е. (за 6 км від Керчі). Це велична усипальниця одного з боспорських правителів — Левкона I або Перисада I. Деякі краще збереглися захисні споруди. Серед найцікавіших пам'яток — міцні фортечні стіни Херсонеса. Про важливе значення будівель міст-полісів свідчать знахідки окремих їхніх частин, зокрема руїни базиліки — Монетного двору Херсонеса. Нерозривно пов'язані з архітектурою численні стінні розписи склепів Пантікапея й Тамані.

- ♦ Визначте особливості скульптурного портрета — голови богині Деметри.
- ♦ Опишіть інтер'єр майстерні давнього митця, зображений на стінах склепу Пантікапея.

2. Вокально-хорова робота

Розспівування

Продовження розучування пісні «Земля моїх батьків» 3. Ярунда (вірші В. Матвієнка)

3. Художньо-творча робота

- ♦ Створіть із пластиліну рельєф за мотивами скіфського звіриного стилю.

V. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

Урок 6. ПАМ'ЯТКИ МИСТЕЦТВА ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я ТА СКІФІЇ (продовження)

Дата _____

Клас _____

Мета (формувати компетентності): предметні (розширені уявлення про мистецтво Північного Причорномор'я та Скіфії; вдумливе сприймання художніх творів; удосконалені виконавські навички); **ключові** (уміння вчитися впродовж життя: готовність відшукувати нові шляхи художньо-творчого розвитку; інформаційно-цифрову: усвідомлення можливостей використання сучасних цифрових технологій для художньо-творчого самовираження й віртуальних мистецьких подорожей; соціальну та громадянську: готовність до комунікації, самостійність і мобільність у творенні ідей та ухваленні рішень; усвідомлення своєї причетності до соціокультурних і суспільних процесів; дбайливе ставлення до народних традицій і надбань своєї й інших культур; обізнаність і самовираження у сфері культури: пропагування національної культури через власну художньо-творчу діяльність; усвідомлення потреби збереження художнього надбання людства; екологічну грамотність і здорове життя: сприймання довкілля як об'єкта для художньо-образної інтерпретації).

Тип уроку: комбінований урок.

Оснащення: підручник, фонохрестоматія, синтезатор, медіазасоби, матеріали й інструменти для колажу, **візуальний ряд** (презентація за темою уроку), **музичний матеріал** (С. Прокоф'єв. Скіфська сюїта для симфонічного оркестру, З. Яропуд «Земля моїх батьків», Б. Тенін «Ольвія»).

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети уроку. мотивація навчальної діяльності

III. актуалізація опорних знань

- ♦ Що символізують складові золотої пекторалі?
- ♦ Назвіть відомі поліси, засновані греками у Північному Причорномор'ї.
- ♦ Що таке *звіриний стиль*?

IV. основна частина

1. Лекція вчителя (складання опорного конспекту)

— Музична культура міст-полісів Північного Причорномор'я зберігала традиції античної Греції. Первісне музикування мало синкретичний характер (пісня, танець і поезія були нерозривно пов'язаними), супроводжувало обряди й церемонії, ритуали, трудовий процес тощо. Музика й музичні інструменти (сопілки та флейти з рогів тварин, дудочки з пташиних кісток, що нагадують флейту Пана, ударні й шумові інструменти — браслет із кісток мамонта, молоток із рогу оленя та ін.) виконували функції оберегів. Їх застосовували під час молитов. Про розвиток музичного мистецтва свідчать знайдені під час розкопок ювелірні прикраси, вази, вироби з теракоти, фрески, скульптури, на яких зображено виконавців на різних інструментах: струнних — лірі, кіфари, арфі; духових — авлосі (подвійній флейті), сиригні (флейті Пана), флейті із кількох з'єднаних трубочок; ударних — тимпанах (бубнах), кроталах (металевих тарілочках на зразок кастаньєт). Під час розкопок в Ольвії знайдено статуєтку, що зображує навчання дитини гри на лірі. Зображення ліри карбували на пантікапейських та ольвійських монетах.

У первісній музичній грі скіфів почали виокремлюватися солісти, заспівувачі; розвивалися та диференціювалися елементи музичної мови, що сприяло виникненню її національних прикмет. Знайденим під час розкопок тріскачкам із бивнів мамонта (околиці Чернігова) та флейтам (стоянка Молодове, Чернівецька обл.), а також металевим дзвіночкам, бубонцям, брязкальцям різних форм і розмірів майже 20 000 років. Під час обрядових свят скіфи

використовували шумові інструменти — тризубці (у вигляді пташок, які тримають у дзьобах кільця із дзвіночками). Музикантів зображували на фресках (скіф із грецькою лірою), прикрасах головних уборів (бородатий співак, який грає на струнному інструменті). У Чернігівському кургані знайдено оправи рогів тура, що наші предки використовували як сигнальні інструменти.

2. Слухання музики

Учитель. Культура й мистецтво скіфів стимулювали уяву митців пройдених часів. **Сергій Сергійович Прокоф'єв** створив за мотивами скіфської історії оригінальний музичний твір — своєрідну звукову фреску для симфонічного оркестру — Скіфську сюїту.

- ♦ Що таке *сюїта*? Назвіть її особливості.

Скіфська сюїта для симфонічного оркестру (фрагмент частини I) С. Прокоф'єва

Перша частина («Поклоніння Велесу й Алі») — грандіозна оркестрова фреска, стрибкоподібні звуки якої створюють дику картину. Середній епізод (образ Алі) більш прозорий і світлий, змальований мелодією флейти, у супроводі челести, арфи, фортепіано й лише окремих звуків струнних.

Скіфська сюїта для симфонічного оркестру (фрагмент частини II) С. Прокоф'єва

Друга частина («Чужбог і танець нечисті») — вакханалія, що підкорює шаленою енергією. Зміною метра підкреслено неприборканість злих сил. Водночас у грізних інтонаціях чутно іронізування автора над зображеним образом.

Скіфська сюїта для симфонічного оркестру (фрагмент частини III) С. Прокоф'єва

Третя частина («Ніч») створює картину, що контрастує з попередніми: це тонкий оркестровий ноктюрн. Скрипки передають шепіт нічного повітря; поступово додаються нові інструменти, звучність зростає і спадає, повертаючись до початкового образу.

Скіфська сюїта для симфонічного оркестру (фрагмент фіналу) С. Прокоф'єва

Фінал — «Похід Лоллія і хода Сонця» — починається поволі, тихим низьким звучанням дерев'яних і струнних інструментів. Далі милозвучність посилюється, рух прискорюється. Розгортається шалена барвиста картина, завершення якої малює схід сонця-Велеса, тріумфальну перемогу.

- ♦ Поясніть роль контрасту, динамічного розвитку у сюїті.
- ♦ Як композитор застосовує темброві можливості оркестру для посилення картинності?

3. Вокально-хорова робота

Розспівування

Повторення пісні «Земля моїх батьків» З. Яропуда (вірші В. Матвієнка)

Розучування пісні «Ольвія» Б. Теніна (вірші Г. Лопоткіна)

4. Художньо-творча робота

- ♦ Проілюструйте пісню «Ольвія»: створіть колаж із фрагментами античних споруд на тлі морського пейзажу.

V. АКТУАЛІЗАЦІЯ НАБУТИХ ЗНАТЬ

- ♦ Складіть таблицю «Музичні інструменти Північного Причорномор'я та Скіфії».

Очікувана відповідь

Музичні інструменти Північного Причорномор'я та Скіфії

Ударні	Шумові	Духові	Струнні
Барабан, бубон	Брязкальця, тризубці	Сиринга, авлос, флейта	Ліра, кіфара, арфа

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ